

พลวัตของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไท กรณีศึกษาเรือนไทลื้อ และเรือนไทใหญ่

Dynamic of Tai vernacular architecture, case studies of Tai lue and Tai Yai houses

ระวีวรรณ โอหารัตน์มณี¹ อินทนนท์ สุกกรี² และสาวิตรี ศรีสวัสดิ์²

Rawiwan Oranratmanee, Inthanon Sookkree and Sawitree Srisawat

บทคัดย่อ

บทความนี้อภิปรายเกี่ยวกับพลวัตของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไทโดยสังเคราะห์ผลงานวิจัยใน 2 กรณีศึกษาของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไท คือ ไทลื้อและไทใหญ่ จากชุดวิจัยเรื่องพลวัตของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น โดยมีประเด็นศึกษาร่วมกันคือเพื่อค้นหาพลวัตของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไทในบริบทเงื่อนไขของพื้นที่ วิจัยเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสำรวจภาคสนามและการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ศึกษา ผลการวิจัยพบพลวัตความเปลี่ยนแปลง ที่มีที่มาจากรากเหง้าของภูมิปัญญาดั้งเดิมของแต่ละกลุ่ม ผสมผสานกับภูมิปัญญาจากการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับสภาพแวดล้อมตามเงื่อนไขของพื้นที่ แม้พลวัตได้ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงไปของรูปลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่ปรากฏภายนอก แต่เมื่อพิจารณาแก่นของลักษณะพื้นที่ภายในพบว่า ยังคงมีวิถีความคิดความเชื่อดั้งเดิมปรากฏอยู่ บทสังเคราะห์นี้แสดงถึงพลวัตของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไทที่สามารถเป็นกรณีตัวอย่างของการศึกษาพลวัตสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในภูมิภาคด้วย

คำสำคัญ: พลวัต ภูมิปัญญา สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ไทลื้อ ไทใหญ่

1 รองศาสตราจารย์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

2 นักศึกษาปริญญาโท คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Abstract

This paper discusses the dynamic of vernacular architecture in two case studies of Tai architecture including Tai Lue and Tai Yai. Two case studies are two researches from a research program about the dynamic of vernacular architecture with a common goal in exploring the dynamic of vernacular architecture in the diverse contexts. Both researches employ qualitative research methods including architectural surveys and interviews. The findings have exhibited the dynamic of changes that combine the indigenous wisdom and the adaptive responses to new conditions. Although the dynamic may bring about changes in external architectural characteristics, the core characteristics of space, ideas and beliefs inside architecture still remain. This paper holistically demonstrates the dynamic of Tai vernacular architecture which could be used as an example for exploring other case studies in the region.

Keywords : Dynamic, wisdom, vernacular architecture, Tai Lue, Tai Yai

1. บทนำ

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเป็นมรดกภูมิปัญญาที่สำคัญของมนุษยชาติที่แสดงถึงความชาญฉลาดในการแก้ไขปัญหาเพื่อปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม เรือนพื้นถิ่นเป็นเสมือนคลังของภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ (Oliver, 1997) สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในหลายพื้นที่ถูกสร้างขึ้นจากการเรียนรู้ การลองผิดลองถูกและการถ่ายทอดประสบการณ์ของกลุ่มเหล่า โดยนำภูมิปัญญาที่มีอยู่เดิมเข้ามาผสมผสานกับเงื่อนไขใหม่ที่เกิดขึ้นไปไม่หยุดนิ่ง จนทำให้เกิดรูปแบบเรือนที่มีความผสมผสานระหว่างลักษณะเดิมของกลุ่มตนและรูปแบบเฉพาะถิ่นที่เกิดจากการปรับตัวตามเงื่อนไข (Inpantang, 2011; Na Talang, 1997) เรือนพื้นถิ่นจัดเป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่มีขนาดใหญ่ มีจำนวนมากและมีความสำคัญ (Oranratmanee, 2013) แต่สถานภาพการดำรงอยู่ของเรือนพื้นถิ่นได้เสื่อมถอยลงจากปัจจัยที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง เรือนพื้นถิ่นในหลายพื้นที่ลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว ถูกปล่อยปละละเลยอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม เรือนพื้นถิ่นของหลายกลุ่มชาติพันธุ์เกิดจากการประยุกต์ภูมิปัญญาดั้งเดิมผสมผสานภูมิปัญญาที่สร้างสมใหม่ เรือนพื้นถิ่นในหลายกรณีมีการปรับตัวตามพลวัตที่หลากหลาย ความรู้ความเข้าใจในการศึกษากรณีศึกษาเหล่านี้สามารถนำมาถอดเป็นบทเรียนสำหรับทำความเข้าใจในพลวัตความเปลี่ยนแปลงของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่ผนวกเอาความรู้ที่สั่งสมข้ามกาลเวลาเข้ากับประสบการณ์การปรับตัวตามสภาพแวดล้อมของสถานที่ (Panin, 2008; Oranratmanee, 2013)

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไทลื้อได้ว่าเป็นกรณีศึกษาที่สำคัญของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจากกลุ่มไทเป็นหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีขนาดใหญ่และกระจายตัวเป็นวงกว้างในเขตตอนบนของภูมิภาค อีกทั้งยังเป็นกลุ่มสังคมเพาะปลูกที่เก่าแก่ที่ดำรงชีพด้วยการทำนาตอเป็นภูมิปัญญาที่พบมากที่สุดภายในภูมิภาคนี้ การศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไทลื้อมีคุณค่าในการทำความเข้าใจสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของกลุ่มเพาะปลูกที่ดำรงชีพด้วยวิถีดั้งเดิมกลุ่มหนึ่งในโลก Panin (2008) ได้ศึกษาเรือนพื้นถิ่นไททั้งในและนอกประเทศและชี้ให้เห็นว่า เรือนพื้นถิ่นไทมีลักษณะเฉพาะของเรือนสังคมเพาะปลูกและสังคมน้ำที่คำนึงถึงการจัดวางสภาพแวดล้อม ระบบสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจเข้าด้วยกันอย่างแนบแน่น ท่ามกลางความหลากหลายของกลุ่มไทที่มีหลายกลุ่มย่อย เรือนพื้นถิ่นไทมีลักษณะร่วมของเรือนยกพื้น เสาสูง มีหลักการวางแนวเรือนตามสภาพแวดล้อม มีการประกอบรูปทรงตามลักษณะสังคมและวิถีชีวิต ที่สำคัญ คือ มีการจัดวางพื้นที่ภายในเรือนที่มีสูตรชัดเจน อย่างไรก็ตาม เรือนพื้นถิ่นไทเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงรูปทรงภายนอกและเทคโนโลยีวัสดุ แต่สิ่งที่ยังคงอยู่คือแก่นของการจัดวางพื้นที่ตามระบบสังคมในเรือน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของระบบวิถีคิดและความเชื่อของคนไทที่ยังคงมีอยู่ Inpantang (2011) กล่าวว่า การดำรงอยู่ของแก่นของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไทแสดงถึงการเลือกรับและผ่านปรนมรดกภูมิปัญญาที่แต่ละชาติพันธุ์ยึดถือติดตัวมาเป็น “สัมภาระทางวัฒนธรรม” ที่พร้อมจะหยิบมาใช้ในพื้นที่ใหม่ การศึกษาถึงพลวัตของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไทลื้อเป็นประเด็นที่ศึกษาได้ไม่สิ้นสุด โดยเฉพาะพลวัตจากการอพยพย้ายถิ่นฐาน ที่แสดงถึงการปรับตัวตามเงื่อนไขที่เปลี่ยนแปลงไป

บทความนี้สังเคราะห์กรณีศึกษาเกี่ยวกับพลวัตของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของ 2 กลุ่มไท คือ ไทลื้อและไทใหญ่ กลุ่มไทเป็นชาติพันธุ์ที่มีการอพยพย้ายถิ่นฐานมากที่สุดกลุ่มหนึ่งของภูมิภาคอนุชานเญ่ จนมีการ

ตั้งถิ่นฐานกระจายไปทั่วพื้นที่ตอนบนของภูมิภาค กลุ่มไทลื้อเป็นกลุ่มไทที่มีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ในเขตอาณาจักรสิบสองพันนาโดยมีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นกับอาณาจักรล้านนาในลักษณะเครือญาติ และมีถิ่นฐานอพยพจากถิ่นกำเนิดมาทางภาคเหนือของไทยทั้งในเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่และน่าน ส่วนกลุ่มไทใหญ่เป็นกลุ่มไทที่อยู่ทางตอนเหนือของกลุ่มแม่น้ำสาละวิน และได้กระจายตัวลงสู่รัฐฉานในสหภาพเมียนมาร์ภายหลังได้อพยพเข้าสู่ชายแดนในภาคเหนือของไทย โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน พื้นที่ศึกษาของสองกรณีศึกษาเป็นดังภาพที่ 1 กรณีศึกษาไทลื้อมีพื้นที่ศึกษาแยกออกเป็นสองพื้นที่ คือ เมืองหลวงในสิบสองพันนาและบ้านหลวงเหนือและหลวงใต้ จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนกรณีศึกษาไทใหญ่มีพื้นที่ศึกษาที่บ้านแม่สามแลบ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

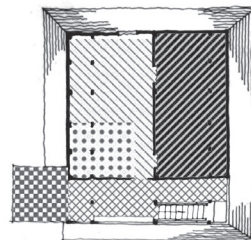
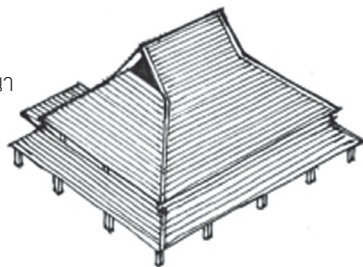
ภาพที่ 1 แสดงพื้นที่วิจัยทั้งสองกรณีศึกษา

2. การสอบทวนลักษณะทางสถาปัตยกรรมของกรณีศึกษา

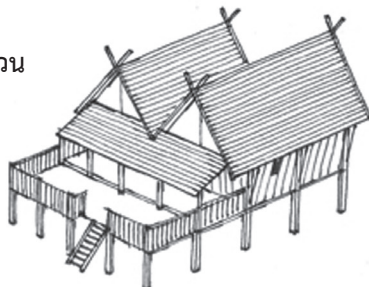
การสอบทวนลักษณะทางสถาปัตยกรรมของทั้งสองกรณีศึกษาได้ชี้ให้เห็นถึงภูมิปัญญาดั้งเดิมของสองกลุ่มไทที่มีทั้งส่วนคล้ายและแตกต่างกัน ในเชิงของการตั้งถิ่นฐานพบว่าทั้งสองกลุ่มมีแนวคิดในการเลือกที่ตั้งร่วมกันของกลุ่มไท คือ ตั้งถิ่นฐานในที่ลุ่ม ใกล้แหล่งน้ำ ที่สามารถจัดสรรทรัพยากรดินและน้ำเพื่อการเพาะปลูกข้าวนาตามวิถีเดิมโดยใช้ระบบเหมืองฝายในการจัดการน้ำบนพื้นที่ที่มีความลาดชัน และมีป่าธรรมชาติไว้หมุนเวียนและใช้สอย การตั้งชุมชนมีแนวคิดเรื่องชุมชนบ้านที่เชื่อมโยงกันทางเครือข่ายติในระบบของสังคมเพาะปลูก การจัดวางผังมักอ้างอิงตามแนวลำน้ำ ยึดแนวเหนือและใต้ มีการกำหนดหัว กลาง และหางบ้านไว้ด้วยจุดหมายของพื้นที่ (Oranratmanee, 2015) ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของเรือนไททั้งสองกลุ่มมีลักษณะร่วมกันของเรือนยกพื้น เสาสูง หลังคาลาดชัน วางเรือนตามแนวเหนือและใต้

เมื่อพิจารณาลักษณะเฉพาะของเรือนไทลื้อพบว่าเรือนไทลื้อในสิบสองพินนาเป็นเรือนไม้เสาสูง นิยมวางเสาดั้งบนฐานหิน หลังคาลาดชันยื่นชายคายาว จึงมีสัดส่วนหลังคาใหญ่เมื่อเทียบกับตัวเรือนที่มีสัดส่วนผนังค่อนข้างน้อย ทั้งยังนิยมต่อขยายครอบเรือนเหมือนปีกนกเพื่อกันลมหนาวจนคล้ายปีกหงส์ จึงมักเรียกกันว่า “เรือนหงส์” พื้นที่ประกอบด้วยใต้ถุนเรือน บันได ชานแดด ชานร่ม (ค่อม) โถง ห้องนอน ครัวไฟ และห้องน้ำที่ชั้นบน (Zhu Liangwen, 1994; Wongwigkarn et al, 2005) ส่วนเรือนไทลื้อในเชียงใหม่เป็นเรือนที่รับเอาไม้รูปแบบเรือนไทยวนเชียงใหม่มาผสมผสานจนมีลักษณะค่อนข้างไปทางเรือนไทยวน คือ เป็นเรือนยกพื้น

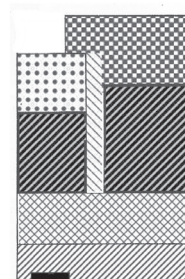
เรือนไทลื้อ
สิบสองพินนา

เรือนไทยวน
เชียงใหม่

รูปทรงทางกายภาพ

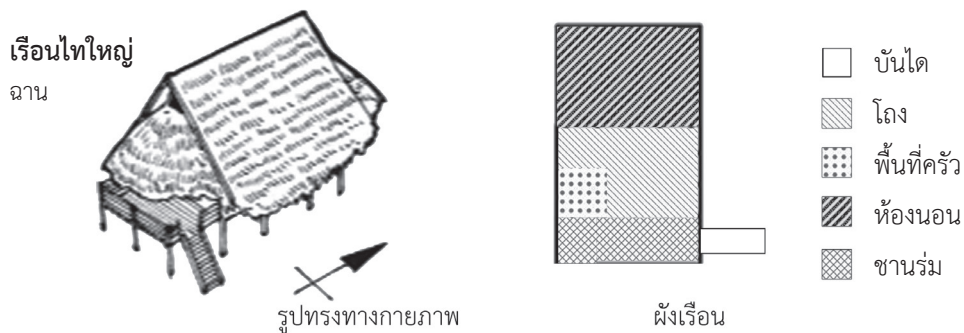
ผังเรือน

- บ้านใด
- ▣ ชาน
- ▤ ชานร่ม
- ▥ ชานระเบียง
- ▦ โถง
- ▧ พื้นที่ครัว
- ▨ ห้องนอน
- รานน้ำ

ภาพที่ 2 เรือนไทลื้อสิบสองพินนาและเรือนไทยวนในเชียงใหม่
ที่มา: Sookkree and Oranratmanee (2016)

เสาสูง ฝั่งเสาหลังดิน หลังคาลาดชันปานกลาง ยื่นชายคาไม่มากนัก มักประดับสัญลักษณ์ก่ไต้ยอจั่วเรือน ผนังเรือนสูงโปร่งจากการขยายสัดส่วนความสูงด้วยช่องลมเพื่อระบายอากาศ พื้นที่ประกอบด้วยใต้ถุนเรือน บันได ชานแดด ชานร่ม (เต็น) โถง ห้องนอน พื้นที่ครัวไฟ ชานหลังเรือน ส่วนห้องน้ำนิยมสร้างไว้ที่ชั้นล่าง (Charoensuppakun and Temiyabhand, 1996) ดังภาพที่ 2

ส่วนลักษณะเฉพาะของเรือนไทใหญ่เป็นเรือนพื้นยกสูง เสาสูง หลังคาลาดชัน เดิมมีชานแดด ด้านหน้าของเรือนซึ่งมีชายคาคลุมรูปทรงกลมมน เรียกว่า “ตุ้มบน” ปัจจุบันนิยมคลุมชานแดดเป็นชานร่ม เพื่อเพิ่มพื้นที่ องค์กรประกอบหลักของพื้นที่เรือน ประกอบด้วย ใต้ถุนเรือน บันได ชานแดด ชานร่ม โถง ห้องนอน และครัวไฟ (Oranratmanee, 2015) ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 เรือนไทใหญ่
ที่มา: ปรับปรุงจาก Oranratmanee (2015)

3. ประเด็นศึกษา วัตถุประสงค์ และวิธีวิจัย

กลุ่มวิจัยนี้มีประเด็นศึกษาและวัตถุประสงค์ร่วมกันคือ เพื่อค้นหาและอภิปรายพลวัตสถาปัตยกรรมพื้นที่ที่เกิดขึ้นในบริบทสภาพแวดล้อมและปัจจัยที่แตกต่างกัน ภายใต้แนวคิดที่ว่าสถาปัตยกรรมพื้นที่เป็นผลผลิตที่เกิดจากมนุษย์กับธรรมชาติ ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ ชัดเจนและสืบทอดผ่านกาลเวลาและสถานที่ พลวัตสถาปัตยกรรมพื้นที่นั้นมักผนวกเอาภูมิปัญญาที่สั่งสม ผ่านกระบวนการคัดสรร ชัดเจน แก้ไข และปรับเปลี่ยนตามเงื่อนไข ความจำเป็นและบริบทที่เปลี่ยนไปทั้งเชิงเวลาและสถานที่ จนตกผลึกเป็นองค์ความรู้ที่มีพื้นฐานจากภูมิปัญญาเดิมผสมผสานกับภูมิปัญญาใหม่ (Na Thalung, 2003; Oranratmanee, 2015)

งานวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการสำรวจภาคสนามทางสถาปัตยกรรม ประกอบด้วยการสำรวจสภาพปัจจุบันของพื้นที่วิจัยในระดับภูมิศาสตร์ของพื้นที่ ระดับหมู่บ้าน และระดับเรือน การกำหนดประเด็นสำรวจได้จากการทบทวนวรรณกรรมและการสำรวมนำร่องแล้วนำข้อมูล

ขั้นตอนนี้มากลั่นกรองเป็นประเด็นคำถาม สร้างเครื่องมือในการสำรวจภาคสนาม ตั้งเกณฑ์ในการเลือกเรือนตัวอย่าง จัดทำแผนที่ทางกายภาพเพื่อศึกษาลักษณะทางภูมิศาสตร์ของถิ่นฐานและหมู่บ้าน แล้วจึงสำรวจทางสถาปัตยกรรมโดยละเอียด ประกอบการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้นำ ปราชญ์ชาวบ้าน ช่าง และเจ้าของเรือน เพื่อคลี่คลายประเด็นที่พบและนำไปสู่ข้อสรุปเกี่ยวกับพลวัตทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดในผลการศึกษาของทั้งสองกรณีศึกษาต่อไป

4. ผลการศึกษา

4.1 กรณีศึกษาที่หนึ่ง: พลวัตของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไทลื้อระหว่างถิ่นกำเนิดในเมืองหลวง สิบสองปันนากับบ้านหลวงเหนือ บ้านหลวงใต้ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

กรณีศึกษาที่หนึ่งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาและเปรียบเทียบภูมิปัญญาและอธิบายพลวัตของเรือนพื้นถิ่นไทลื้อในสองพื้นที่ศึกษา คือ เมืองหลวง สิบสองปันนา กับบ้านหลวงเหนือ บ้านหลวงใต้ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ โดยสำรวจภาคสนามทั้งสองพื้นที่ รวม 6 หมู่บ้าน 38 หลังคาเรือน มีผลการเก็บข้อมูลดังนี้

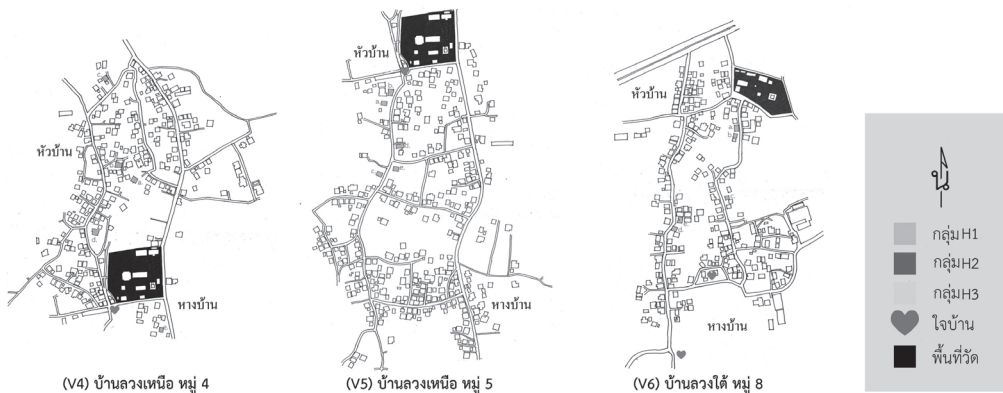
ด้านการตั้งถิ่นฐาน พบว่าถิ่นฐานไทลื้อในพื้นที่เมืองหลวง สิบสองปันนาตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มในหุบเขาที่มีสัณฐานแคบยาว มีภูเขาโอบล้อม มีแม่น้ำไหลผ่านและมีระบบชลประทานเหมืองฝาย ในการสำรวจระดับบ้านพบว่าการกำหนดหัวและหางบ้านชัดเจน พบองค์ประกอบที่สำคัญของบ้าน ได้แก่ พื้นที่ตั้งกลุ่มเรือน เสาโอบบ้าน วัด นาและป่า การปลูกเรือนนิยมเกาะกลุ่มกันตามแนวลำน้ำหรือแผ่ขยายไปตามแนวที่ราบเชิงเขาตามลักษณะภูมิประเทศ ส่วนถิ่นฐานไทลื้อในพื้นที่บ้านหลวงเหนือ บ้านหลวงใต้ จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งถิ่นฐานบริเวณแอ่งที่ราบขนาดใหญ่กว่า มีภูเขาโอบล้อมและมีแม่น้ำ การสำรวจระดับบ้านพบว่าการกำหนดหัวและหางบ้านชัดเจนและพบองค์ประกอบสำคัญคล้ายกัน ได้แก่ กลุ่มเรือน เสาโอบบ้าน วัด นาและป่า เช่นเดียวกับในสิบสองปันนา การปลูกเรือนแต่เดิมนิยมเกาะกลุ่มกันอยู่ใกล้แหล่งน้ำและรอบวัด ภายหลังการตัดถนนทำให้การตั้งเรือนมีลักษณะการกระจายตัวไปตามแนวถนนสายหลัก เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกันพบว่าภูมิปัญญาในการตั้งถิ่นฐานที่คล้ายคลึงกัน คือ นิยมตั้งถิ่นฐานบนแอ่งที่ราบหรือที่ราบหุบเขา ใกล้แหล่งน้ำซึ่งมีแม่น้ำสายใหญ่เพื่อที่จะหล่อเลี้ยงพื้นที่ทำนาและพื้นที่เกษตรกรรม มีเหมืองฝายใช้จัดการน้ำ มีการกำหนดทิศทางหัวบ้านและหางบ้านที่สัมพันธ์กับทิศทางการไหลของแม่น้ำสายหลัก มักจะมีเสาโอบบ้านและวัดในหมู่บ้าน ส่วนภูมิปัญญาที่ต่างกัน คือ ลักษณะของการวางผังที่แปรไปตามขนาดของพื้นที่ตั้ง จะเห็นว่าผังบ้านไทลื้อในเมืองหลวง สิบสองปันนามีขนาดเล็กและค่อนข้างหนาแน่น ผังคดเคี้ยวไปตามสัณฐานที่ราบที่มีลักษณะแคบและยาว ทำให้การวางกลุ่มเรือนจึงชิดติดกันกว่า ส่วนผังบ้านไทลื้อที่บ้านหลวงเหนือ บ้านหลวงใต้ จังหวัดเชียงใหม่มีขนาดบ้านใหญ่กว่า หนาแน่นน้อยกว่า ผังกระจายไปตามถนนและเกาะตามหมุดหมายสำคัญ และมีระยะระหว่างเรือนมากกว่าในสิบสองปันนา ดังแสดงในภาพที่ 4

ด้านรูปทรงทางกายภาพ พบว่าเรือนไทลื้อในสิบสองปันนาดังแสดงในภาพที่ 5 มีเรือนหลวงเป็นเรือนหลักซึ่งมีโถงและส่วนนอนอยู่ภายใน (สี่เหลี่ยม) ส่วนเรือนรองเป็นพื้นที่โถงและครัว การวางสันหลังคาเรือนหลวงสัมพันธ์กับแนวเหนือและใต้ การวางสันหลังคาเรือนรองมีทั้งแบบขนานและตั้งฉากกับตัวเรือนหลัก

พื้นที่ 1.1 เมืองหลวง สิบสองปันนา (V1, V2, V3)

พื้นที่ 1.2 บ้านหลวงเหนือ บ้านหลวงใต้ อำเภอคอยสะเกิด เชียงใหม่ (V4, V5, V6)

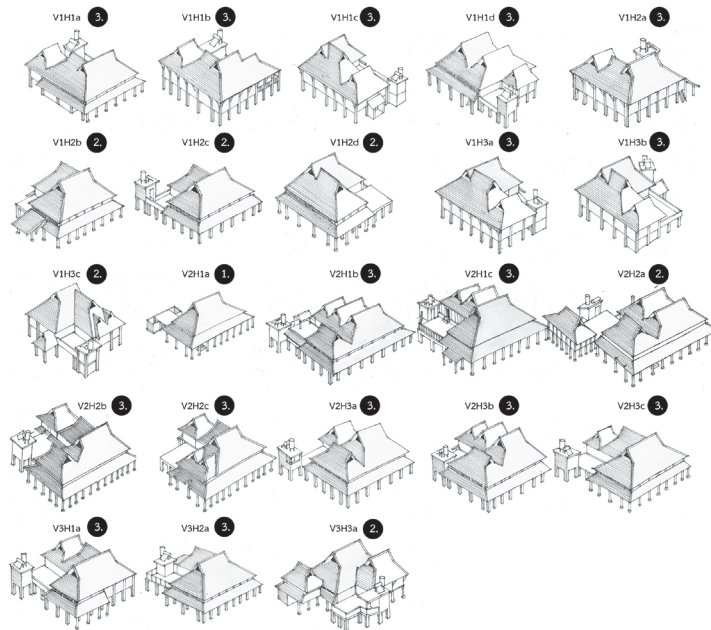

ภาพที่ 4 พื้นที่วิจัยกรณีศึกษาที่หนึ่ง รวมทั้งสิ้น 6 หมู่บ้าน
ที่มา: Sookkree and Oranratmanee (2016)

รอบขายคาเรือนมักมีขายคาปึกนกซ้อนอีกชั้นโดยรอบเรียกว่า “ป๊ะ” การจำแนกรูปทรงเรือนใช้หลักพิจารณาจากจำนวนหลังคา เนื่องจากความซับซ้อนของหลังคาเป็นตัวบ่งบอกพื้นที่ใช้สอยใต้หลังคาคลุม จึงเป็นการผสมรูปทรงและพื้นที่ ทำให้สามารถจำแนกประเภทของเรือนได้ง่ายและชัดเจน สามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) เรือนหลังเดียว (เินหลังเดียว/เินหลังเหลียว) 2) เรือนสองหลังร่วมพื้น (เินสองหลังฮ่อมปิ่น) และ 3) เรือนสามหลังร่วมพื้น (เินสามหลังฮ่อมปิ่น) การขยายเรือนจะนิยมขยายออกทางทิศตะวันตกซึ่งเป็นเรือนคร้วมากกว่าทางตะวันออกซึ่งเป็นเรือนนอนที่เป็นเรือนหลัก ตัวเรือนมีขนาดที่มืระดับต่ำกว่าระดับพื้นเรือนและไม่ร่วมโครงสร้างเดียวกันกับตัวเรือน ส่วนเรือนไทลื้อในเชียงใหม่มีเรือนหลวงซึ่งเป็นเรือนหลักดังแสดงในภาพที่ 5 (สีเหลือง) มีเรือนรองเป็นเรือนย่อยของคร้วเรือนของลูกหลานร่วมขายคา สันหลังคาเรือนหลักจะวางทิศทางสัมพันธ์กับแนวเหนือและใต้ ส่วนสันหลังคาของเรือนรองมีทั้งลักษณะขนานเรือนหลักในแบบเรือนแฝดและแบบตั้งฉากกับเรือนหลัก ส่วนเรือนคร้วนิยมต่อเติมไปทางด้านหลังเรือนและเพิ่มบันไดลงทางขนหลังด้วย การจำแนกรูปทรงเรือนใช้หลักพิจารณาจากการประกอบรูปทรงของเรือนและหลังคาสามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1) เรือนหลังเดียว 2) เรือนสองหลังหน้าเรือนเสมอกัน 3) เรือนสองหลังแบบหลังคาจั่วผสมปั้นหยา และ 4) เรือนสองหลังหลังคาผสม

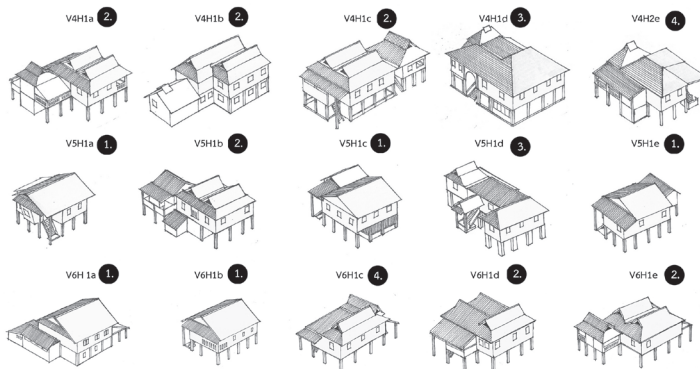
เมื่อเปรียบเทียบกับ พบความแตกต่างของเรือนในสองพื้นที่ในเชิงรูปทรงที่ชัดเจน ทั้งยังพบการปิดล้อมเรือนที่ต่างกัน ไปตามสภาพภูมิอากาศ การลดทอนการยื่นชายคารอบเรือน การเจาะช่องเปิดรอบเรือน และวัสดุที่ใช้ประกอบเรือน

รูปทรงทางกายภาพ พื้นที่ 1.1 เมืองหลวง สิบสองปันนา

1. เรือนหลังเดียว
2. เรือนสองหลังร่วมพื้น
3. เรือนสามหลังร่วมพื้น

รูปทรงทางกายภาพ พื้นที่ 1.2 บ้านหลวงเหนือ บ้านหลวงใต้ อำเภอค้อยสะเก็ด เชียงใหม่

1. เรือนหลังเดียว
2. เรือนสองหลังหน้าเรือนเสมอกัน
3. เรือนสองหลังหลังคาจั่วผสมปั้นหยา
4. เรือนสองหลังหลังคามผสม

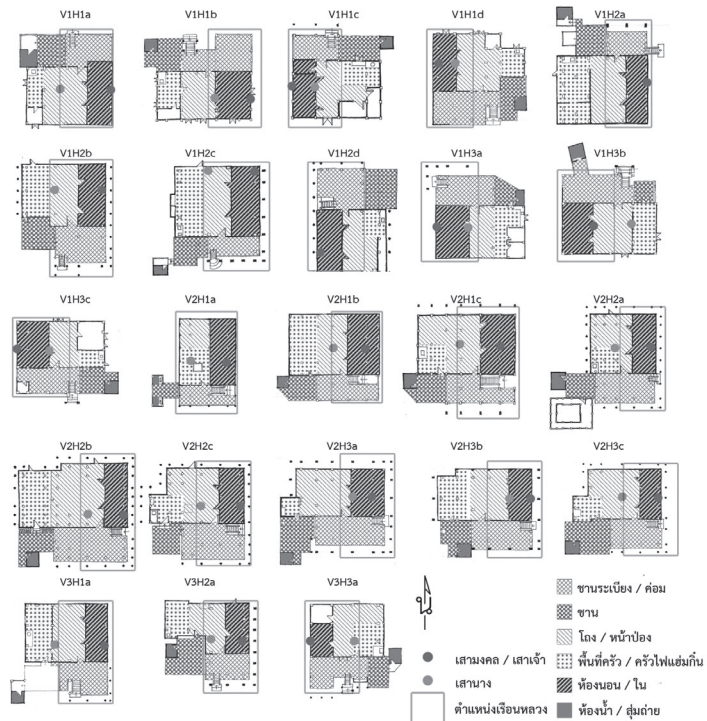

ภาพที่ 5 แสดงรูปทรงทางกายภาพของเรือนไทลื้อ
ที่มา: Sookkree and Oranratmanee (2016)

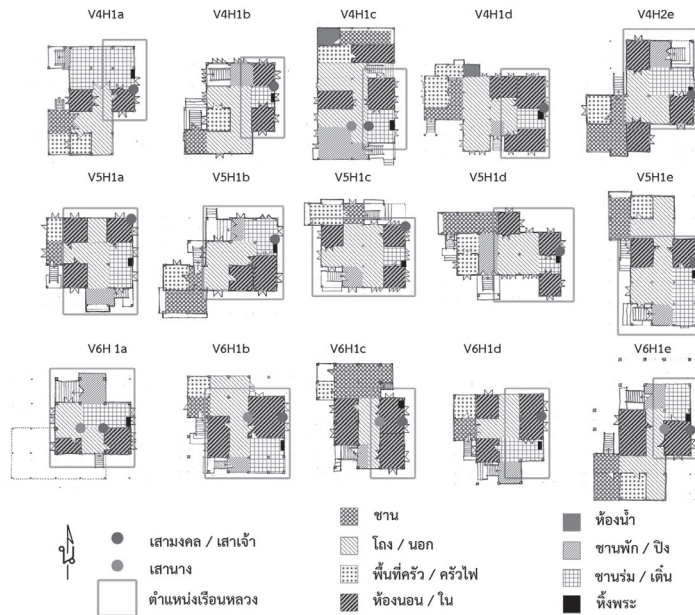
ด้านโครงสร้างและวัสดุ พบว่ามีวัสดุหลักในส่วนโครงสร้างหลัก ได้แก่ เสา พื้น ผนังและหลังคา วัสดุทำเสาในทั้งสองพื้นที่ศึกษาพบว่าคล้ายกัน คือ เป็นเสาอิฐหรือเสาคอนกรีตมากที่สุด วัสดุทำพื้นและผนัง ในสองพื้นที่ศึกษาพบคล้ายกันคือ นิยมใช้ไม้จริงมากที่สุด โดยพบความแตกต่าง คือ ผนังและพื้นของเรือนไทลื้อ ในเมืองหลวง สิบสองปันนาใช้วิธีถากไม้ด้วยมือแบบดั้งเดิม ไม้จริงเป็นธรรมชาติ ส่วนในพื้นที่บ้านหลวงเหนือ บ้านหลวงใต้ จังหวัดเชียงใหม่ นิยมใช้ไม้แปรรูปจากโรงไม้เนื่องจากการเป็นแหล่งอุตสาหกรรมไม้ ลักษณะไม้ไม่ จึงเรียบเป็นธรรมชาติน้อยกว่า สำหรับวัสดุทำหลังคาในพื้นที่เมืองหลวง สิบสองปันนาพบว่าจะคงใช้กระเบื้อง ดินขอ ในขณะที่พื้นที่บ้านหลวงเหนือ บ้านหลวงใต้ จังหวัดเชียงใหม่ เดิมนิยมใช้ดินขอ แต่ปัจจุบันหันมาใช้ กระเบื้องแก้ว เนื่องจากเป็นวัสดุที่ทนทานกว่าดินขอ

ด้านการจัดวางพื้นที่ เมื่อนำผังเรือนมาจัดเรียงกันและกำหนดสีตามการใช้พื้นที่ดังภาพที่ 6 พบว่า ผังพื้นเรือนไทลื้อในพื้นที่เมืองหลวง สิบสองปันนามีลักษณะค่อนข้างเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่มีตำแหน่งและ แบบแผนพื้นที่ใช้สอยค่อนข้างชัดเจน ขนาดและองค์ประกอบของพื้นที่ขึ้นอยู่กับความต้องการพื้นที่ของ ผู้อยู่อาศัยในเรือน ประกอบด้วยพื้นที่หลัก คือ ขานร่ม (ค่อม) ขาน (จาน) โถง (หน้าป่อง) พื้นที่ครัว (แหม่กั้น) ห้องนอน (ในลุ่ม) และพื้นที่เพิ่มเติมเข้ามาคือ ห้องน้ำ พื้นที่เรือนหลักเป็นพื้นที่ห้องนอนและโถง พื้นที่ในกรอบ สีส้มตามภาพ 6) ซึ่งเมื่อหันหน้าเข้าเรือนจะอยู่ทางด้านขวามือ ซึ่งตรงกับทิศตะวันออก ส่วนเรือนรองจะเป็น โถงบางส่วนและพื้นที่ครัว มักตรงกับทิศตะวันตก อย่างไรก็ตาม การจัดทิศทางเรือนหลักและเรือนรองทาง ตะวันออกหรือตะวันตกนี้ไม่เคร่งครัดมากนัก เนื่องจากมีปัจจัยอื่นๆ เช่น ถนน และเรือนข้างเคียงมาเกี่ยวข้อง การจัดวางขานร่มและขานแดดมีความต่อเนื่องกันและจะอยู่ทางด้านหน้าเรือนเสมอ ขานร่มอยู่ตรงกับโถงและมี ด้านหนึ่งเชื่อมกับบันได ส่วนขานแดดอยู่ฝั่งเดียวกับครัว และริมขานด้านหนึ่งมักมีห้องน้ำ การกำหนดเสามงคล ส่วนมากพบเป็นเสาคู่กันสองต้น ประกอบด้วย เสาเจ้า (เสาผู้ชาย) และเสานาง (เสาผู้หญิง) ในแนวทิศตะวันออก และตะวันตก โดยเสาเจ้าจะอยู่ฝั่งเดียวกับห้องนอน ส่วนเสานางจะอยู่ฝั่งด้านพื้นที่ครัว การสำรวจไม่พบหิ้งพระ ในเรือน แต่พบเป็นลักษณะของหิ้งสี่หรือหิ้งเทวดาที่หัวนอนของเจ้าเรือน ส่วนผังพื้นเรือนที่บ้านหลวงเหนือ บ้านหลวงใต้ จังหวัดเชียงใหม่มีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่มีตำแหน่งและแบบแผนไม่ชัดเจนเมื่อเทียบกับใน สิบสองปันนา เนื่องจากมีองค์ประกอบพื้นที่หลากหลายและค่อนข้างกระจายตามแบบแผนการใช้งาน ที่ต่างกันของแต่ละครัวเรือน ประกอบด้วยพื้นที่หลัก ได้แก่ ขาน ขานพัก (ปิง) ขานร่ม (เต็น) โถง (นอก) พื้นที่ครัว (ครัวไฟ) ห้องนอน (ใน) ไม่นิยมสร้างห้องน้ำไว้บนเรือน โถงในเรือนทำหน้าที่เป็นพื้นที่เชื่อมต่อกับส่วนอื่นๆ ห้องนอนหลักและขานร่มมักอยู่ด้านเดียวกันเสมอ เนื่องจากขานร่ม (เต็น) ใช้เป็นที่ตั้งหิ้งพระ ซึ่งมักอยู่ใน ทิศมงคลคือทิศตะวันออก การกำหนดเสามงคลมีอยู่ทุกหลัง โดยเสาเจ้าจะอยู่กลางเรือนหรือใกล้กับห้องนอน ของเจ้าของเรือน ส่วนเสานางพบในบางหลังเท่านั้น เมื่อเปรียบเทียบผลวิเคราะห์ข้อมูลผังพื้นในสองพื้นที่จาก ภาพที่ 6 จะเห็นความแตกต่างได้อย่างชัดเจนคือ ในพื้นที่เมืองหลวง สิบสองปันนา มีรูปแบบผังพื้นที่เป็น แบบแผนชัดเจน มีแกนทิศเหนือ-ทิศใต้เป็นแกนที่ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศ มีการสลับพื้นที่ด้านซ้าย-ขวา (ตะวันตก-ตะวันออก) ระหว่างพื้นที่ครัว โถงกับห้องนอน ในขณะที่พื้นที่บ้านหลวงเหนือ บ้านหลวงใต้ จังหวัด เชียงใหม่ พบว่ามีแบบแผนหลากหลายกว่า พื้นที่โถงได้เข้ามาทำหน้าที่ในการเชื่อมพื้นที่อื่นๆ ส่วนพื้นที่ห้องนอน ถูกกันแบ่งออกเป็นหลายส่วนตามความต้องการที่เปลี่ยนไป จนมีผลให้ผังประกอบด้วยเป็นพื้นที่ย่อยๆ ที่แยก จากกันมากขึ้น

ผังพื้น พื้นที่ 1.1 เมืองหลวง สิบสองพันนา

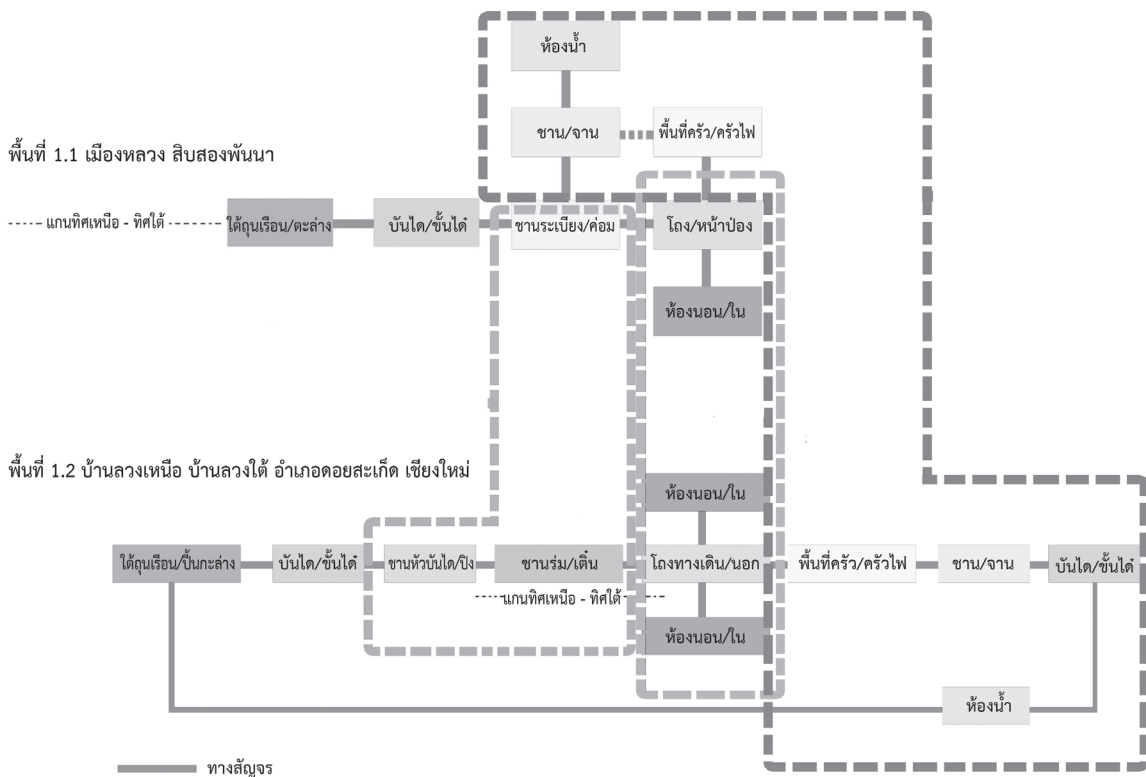
ผังพื้น พื้นที่ 1.2 บ้านหลวงเหนือ บ้านหลวงใต้ อำเภอดอยสะเก็ด เชียงใหม่

ภาพที่ 6 ภาพแสดงผังพื้นของสองพื้นที่ศึกษา

ที่มา: Sookkree and Oranratmanee (2016)

เมื่อนำผังพื้นมาพิจารณาในเชิงของลำดับการเข้าถึงพื้นที่ดังภาพที่ 7 พบว่าในพื้นที่เมืองหลวง สิบสองพันนามีลำดับเริ่มจากชั้นล่างเมื่อขึ้นบันไดจะพบخانร่ม (ค่อม) เสมอ ซึ่งมักต่อเนื่องกับخانและห้องน้ำ ตามลำดับ เมื่อแยกจากخانร่มเข้าในตัวเรือนจะพบโถง (หน้าป่อง) เป็นพื้นที่แจกไปยังห้องนอนและพื้นที่ครัว ในขณะที่พื้นที่บ้านหลวงเหนือ บ้านหลวงใต้ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่ามีลักษณะการเข้าถึงจากชั้นล่างได้ 2 ทาง คือ จากบันไดหน้าเรือนและจากบันไดชานหลังเรือน กรณีขึ้นจากบันไดหน้าเรือนจะไปแยกสู่พื้นที่ใช้งานบริเวณ خانร่ม (เต็น) หรือโถง (นอก) ไปสู่ส่วนอื่นๆ ถ้าขึ้นจากบันไดชานหลังเรือน จะเข้าเป็นส่วนชานหลังและครัว ก่อนที่จะแยกไปยังพื้นที่อื่นๆที่โถง (นอก) เช่นกัน จากการเก็บข้อมูลพบว่าคนในพื้นที่นิยมใช้บันไดชานหลังเรือน เป็นเส้นทางสัญจรหลักมากกว่า ส่วนบันไดหน้าเรือนจะใช้ก็ต่อเมื่อเปิดรับแขกหรือมีงานกิจกรรมในเรือน เมื่อเทียบกัน จะเห็นได้ว่าลำดับการเข้าถึงพื้นที่ในเรือนไทลื้อสิบสองพันนาเรียบง่ายและซับซ้อนน้อยกว่าในจังหวัด เชียงใหม่ ที่มีพื้นที่ย่อยมากและลำดับพื้นที่ยาวกว่า

ภาพที่ 7 ลำดับการเข้าถึงพื้นที่
ที่มา: Sookkree and Oranratmanee (2016)

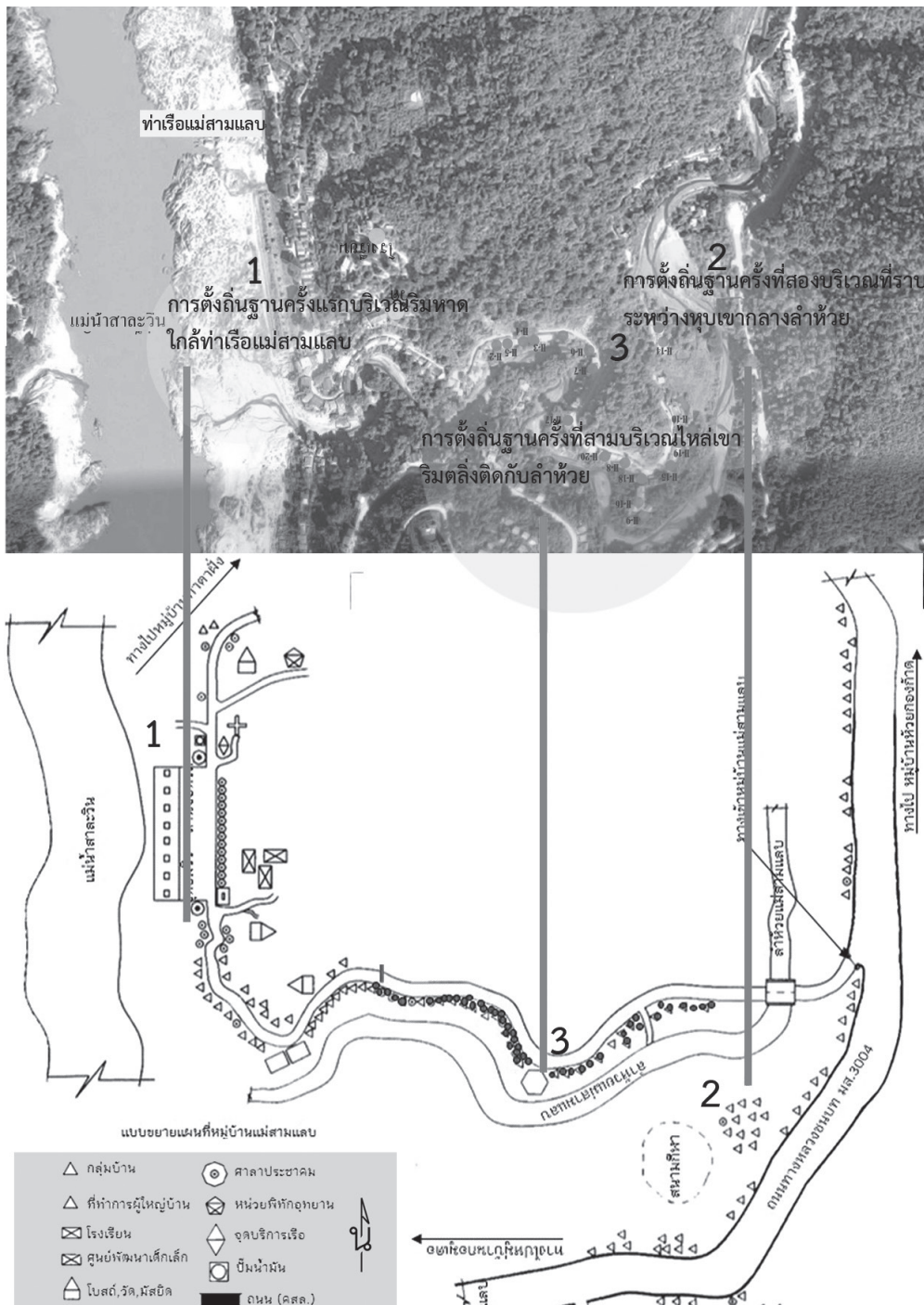
การพิจารณาการปรับเปลี่ยนการใช้สอยพื้นที่พบว่าในพื้นที่เมืองหลวง สิบสองพันนามีการปรับเปลี่ยนเพื่อขยายพื้นที่ใช้สอยที่มีอยู่เดิมให้มีขนาดใหญ่ขึ้น กว้างขวางมากขึ้น รวมไปถึงการเพิ่มเติมพื้นที่ใช้สอยเพื่อ

รองรับกิจกรรมใหม่ตามการทำมาหากิน เช่น ในยุคที่มีการปลูกข้าวก็จะมียุ้งฉาง แต่เมื่อเลิกทำนาแล้วก็มี การรื้อถอนตัวอาคารหรือปรับปรุงให้เหมาะสมกับงานประเภทอื่น มีการปรับปรุงพื้นที่รองรับระบบสาธารณสุข สมัยใหม่ เช่น ห้องน้ำ ห้องอาบน้ำ โซลาร์เซลล์ แต่คำนึงถึงผลต่อเรือนหลักที่สร้างด้วยไม้และมีมงคลกำกับเรือน จึงมักกำหนดให้อยู่ในพื้นที่แยกออกจากตัวเรือน ไม่รวมหลังคาเดียวกันอย่างชัดเจน ส่วนพื้นที่บ้านलगเหนือ บ้านलगใต้ อำเภอดอยสะเก็ด เชียงใหม่ มีการปรับเปลี่ยนพื้นที่เนื่องจากการผสมกลมกลืนไปกับวัฒนธรรม ไทยวนซึ่งเป็นวัฒนธรรมหลัก เนื่องจากการปลูกเรือนในระยะหลังได้นำเอาลักษณะเรือนแบบไทยวนเข้ามา ผสมผสาน เช่น การใช้เติน การลดระดับชานพักก่อนเข้าสู่เติน ที่เรียกว่า “ปิง” หรือการปรับเปลี่ยนห้องนอน โดยการแยกห้องให้เหมาะสมกับสภาพชีวิตที่ต้องการความเป็นส่วนตัวมากยิ่งขึ้น การมีห้องพระในเรือน การ ย้ายส่วนครัวจากในตัวเรือนไปไว้ด้านหลังเรือน การเพิ่มชานหลังเรือนและบันไดเพื่อเชื่อมกับชานหลังเรือน ส่งผลให้การใช้ชีวิตและการสัญจรเปลี่ยนไปเมื่อทางเข้า-ออกหลัก กลายเป็นพื้นที่บันไดที่เชื่อมกับชานหลังเรือน ส่วนพื้นที่บันไดหน้าเรือนใช้สำหรับต้อนรับแขกหรือและในพิธีสำคัญ ตลอดจนการปิดล้อมและใช้พื้นที่ได้ถูก

พลวัตของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไทลื้อ เมื่อพิจารณาพลวัตของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไทลื้อจากกรณี ศึกษาที่หนึ่งในภาพรวมพบว่าทั้งสองพื้นที่มีภูมิปัญญาดั้งเดิมที่เหมือนกัน คือ มีภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับ การตั้งถิ่นฐาน กำหนดให้มีที่ตั้งใกล้แหล่งน้ำเป็นแอ่งที่ราบสำหรับการทำเกษตรกรรม การกำหนดหัวบ้าน – หางบ้านซึ่งอ้างอิงไปกับทิศทางการไหลของแม่น้ำ การจัดวางแนวทิศทางตั้งเรือน ตำแหน่งสำคัญต่างๆ ตาม สภาพภูมิศาสตร์และระบบความเชื่อ ส่วนภูมิปัญญาดั้งเดิมอันเกี่ยวข้องกับเรือนพบว่าทั้งสองพื้นที่ยังคง ยึดแบบแผนเรือนไม้ยกพื้น เสาสูง หลังคาชัน มีการกำกับทิศทาง ผังการลำดับพื้นที่หลักและมีจุดหมายของ พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีส่วนคล้ายกัน ส่วนพลวัตของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นชัดเจนปรากฏที่รูปทรงภายนอก จากการปรับปรุงรูปทรง เพิ่มหรือลดทอนองค์ประกอบของเรือนตามปัจจัย เช่น สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ตลอดจนเทคโนโลยี การคมนาคม และการสาธารณสุข รวมไปถึงค่านิยมที่เปลี่ยนไป ตามเวลา เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกันพบว่าสถาปัตยกรรมไทลื้อในสิบสองพันนาได้สั่งสมภูมิปัญญาภายใต้ พลวัตปัจจัยจากอิทธิพลของวัฒนธรรมหลักในจีน ซึ่งแทรกซึมเข้ามาในระดับสถาปัตยกรรมของเรือนไม่มาก นักเนื่องจากเป็นวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ไทลื้อในสิบสองพันนายังคงรักษาขนบของเรือนไทของตนเองไว้ได้ มากกว่า แต่ก็มีแนวโน้มรื้อถอนเรือนสูงจากการเปลี่ยนรุ่นของผู้อาศัยที่ยึดถือขนบเดิมน้อยลง ส่วนสถาปัตยกรรม ไทลื้อในเชียงใหม่พบว่าได้นำภูมิปัญญาไทลื้อแต่เดิมมาผสานเข้ากับภูมิปัญญาไทยวนในพื้นที่ใหม่จนส่งผลให้ เกิดความเปลี่ยนแปลงไปของรูปทรงทางกายภาพ สัดส่วน ช่องเปิดรอบเรือน แม้ผังพื้นที่จะเปลี่ยนไป มีความ แยกย่อย ซับซ้อนมากขึ้น แต่ยังคงหลงเหลือลักษณะการไหลของพื้นที่ คำเรียกชานชื่อพื้นที่ ตลอดจน องค์ประกอบต่างๆ ที่ติดตัวมาจากในถิ่นกำเนิด

4.2 กรณีศึกษาที่สอง: พลวัตของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไทใหญ่ บ้านแม่สามแลบ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

กรณีศึกษาที่สองมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนพื้นถิ่นไทใหญ่ในเขตพื้นที่ที่มี เงื่อนไขเฉพาะด้านสภาพแวดล้อมของที่ตั้งที่บ้านแม่สามแลบซึ่งเป็นที่ตั้งที่มีเงื่อนไขจำกัดจากสัณฐานที่ตั้ง แคบยาว มีขนาดจำกัด มีปัญหาน้ำป่าไหลหลากและดินโคลนถล่ม และเพื่ออภิปรายพลวัตการปรับตัวของ

ภาพที่ 8 การตั้งถิ่นฐานทั้ง 3 ครั้ง ภายในพื้นที่วิจัยบ้านแม่สามแลบ
ที่มา: Srisawat and Oranratmanee (2016)

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นโดยการลงพื้นที่จริงสำรวจภาคสนามภายในบ้านแม่สามแลบ โดยคัดเลือกเรือนที่ใช้เป็นกรณีศึกษาทั้งสิ้น 20 หลังคาเรือน มีผลวิเคราะห์ดังนี้

ด้านการตั้งถิ่นฐาน พบว่าภูมิศาสตร์ที่ตั้งมีลักษณะเป็นเขตภูเขาสูงสลับซับซ้อนที่มีความลาดชัน พื้นที่ในหมู่บ้านเป็นเขตที่ราบกลางหุบเขามีลักษณะแคบยาว มีลำห้วยไหลผ่านตัวหมู่บ้าน สำรวจประวัติการตั้งถิ่นฐานพบว่าการย้ายที่ตั้งถึง 3 ครั้ง ตามภาพที่ 8

ที่ตั้งครั้งแรกอยู่บริเวณริมหาดสาละวินแต่ภายหลังเกิดการขยายตัวของพื้นที่ชุมชน สร้างความแออัดส่งผลให้พื้นที่ตั้งถิ่นฐานพื้นที่แรกเกิดอึดอัดภัยสร้างความเสียหายทั้งหมู่บ้าน ต้องอพยพพื้นที่ตั้งไปยังพื้นที่สองคือบริเวณที่ราบกลางหุบเขาติดกับลำห้วยแม่สามแลบ แต่ก็ประสบกับปัญหาภัยพิบัติธรรมชาติน้ำป่าไหลหลากจึงย้ายพื้นที่ตั้งไปยังพื้นที่สามซึ่งเป็นพื้นที่ปัจจุบัน คือบริเวณไหล่เขาริมตลิ่งติดกับลำห้วย แม้ยังคงประสบกับปัญหาภัยพิบัติดินโคลนถล่ม สร้างความเสียหายต่อพื้นที่อยู่อาศัยในบางฤดูกาล แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงปักหลักสร้างเรือนในพื้นที่นี้มาจนปัจจุบัน การสำรวจผังหมู่บ้านพบว่ามีลักษณะเป็นชุมชนขนาดเล็กที่มีความหนาแน่น มีความคดเคี้ยวไปตามเส้นทางของถนน เรือนกระจายตัวไปไหล่เขาแคบยาวมีด้านหลังติดกับลำห้วยที่มีตลิ่งสูงและด้านบนติดกับถนนหมู่บ้าน

การสร้างเรือนใช้วิธีการปรับรูปแบบและเทคนิคการสร้างให้มีความเหมาะสมกับที่ตั้ง ตามภาพที่ 9 จากการสัมภาษณ์พบว่า ในครั้งแรกตั้งบ้าน การสร้างเรือนยังยึดแบบไทใหญ่ดั้งเดิมเป็นเรือนยกพื้นตามแบบการสร้างเรือนในพื้นที่ราบ หลังย้ายที่ตั้งมายังพื้นที่ที่สองซึ่งยังคงเป็นที่ราบอยู่ ยังคงยึดแบบแผนการสร้างเรือนไทใหญ่ตามลักษณะเดิมไว้ จนเมื่ออพยพมายังที่ตั้งปัจจุบันซึ่งเป็นที่เชิงเขา แคบยาวและชัน จึงปรับรูปแบบการสร้างเรือนตามความเหมาะสมของลักษณะที่ตั้ง

ด้านรูปทรงทางกายภาพ จากการสำรวจเรือนที่ใช้เป็นกรณีศึกษาทั้ง 20 หลังคาเรือน มีผลการศึกษาลักษณะเรือนทั้งหมดตามภาพที่ 10 พบว่าเรือนมีขนาดหน้ากว้างใกล้เคียงกันทุกหลัง คือประมาณ 4.00 ถึง 8.00 เมตร หรือ 2 ถึง 4 ช่วงเสา มีลักษณะเป็นเรือนยกพื้นเสาสูง มีด้านหน้าเรือนติดกับถนนโดยยกสูงจากระดับถนนประมาณ 0.10 ถึง 0.40 เมตร ส่วนด้านหลังเรือนระดับพื้นชั้นล่างยกสูงจากผิวดินตั้งแต่ 0.50 จนถึง 4.00 เมตรโดยประมาณ และเว้นระยะห่างจากลำห้วยประมาณ 5.00 ถึง 8.00 เมตร เพื่อให้พ้นแนวน้ำหลาก

การจำแนกรูปแบบเรือนออกได้ 3 รูปแบบ คือ 1) เรือนชั้นระดับถนน 2) เรือนขยายแบบลดระดับ 1 ชั้น 3) เรือนขยายแบบลดระดับ 2 ชั้น ดังภาพขยายเรือนตัวอย่างในภาพที่ 11 มีรายละเอียดดังนี้

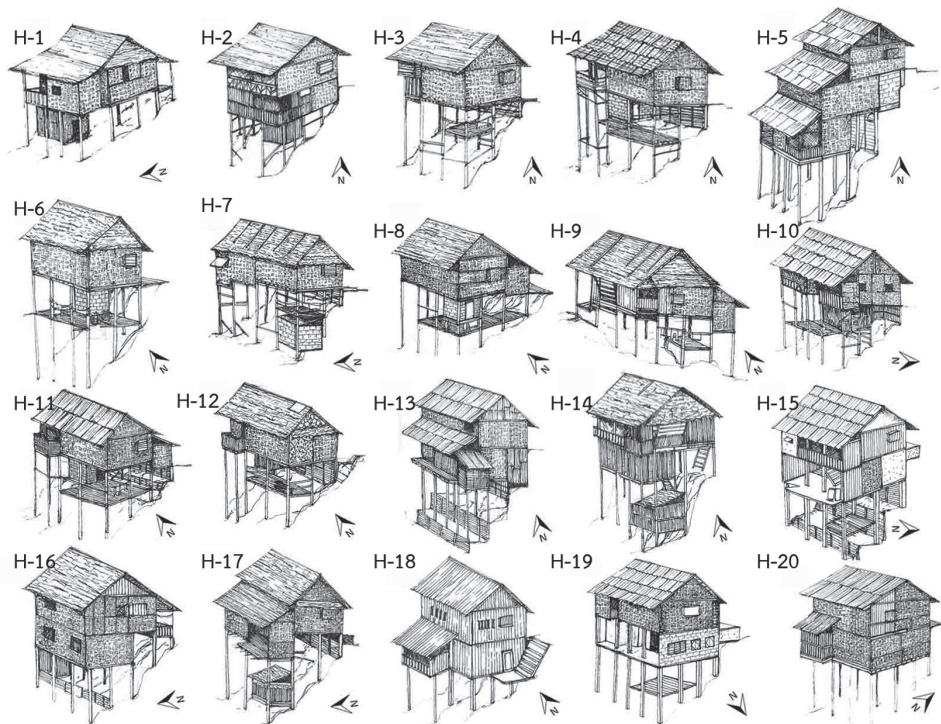
1) เรือนชั้นเดียวระดับถนน เป็นเรือนที่มีพื้นที่ใช้งานเพียงระดับเดียวเป็นเรือนเสาสูง ด้านหน้าเรือนติดกับถนน ยกระดับจากถนน 0.10 ถึง 0.40 เมตร มีด้านหลังหันสู่ลำห้วย ประกอบด้วยเรือนตัวอย่าง H1 H3 H4 H6 H8 H9 H11 และ H12 วัสดุที่ใช้ในการสร้างเรือนประกอบด้วย ไม้เนื้อแข็ง ไม้ไผ่ ใบตองตึง และสังกะสี เป็นเรือนของผู้อพยพเข้ามาใหม่ยังไม่มีทุนรอนมากนักหรือเรือนที่สร้างใหม่ทดแทนเรือนที่พังเสียหายและมักเป็นเรือนของครอบครัวเดียว

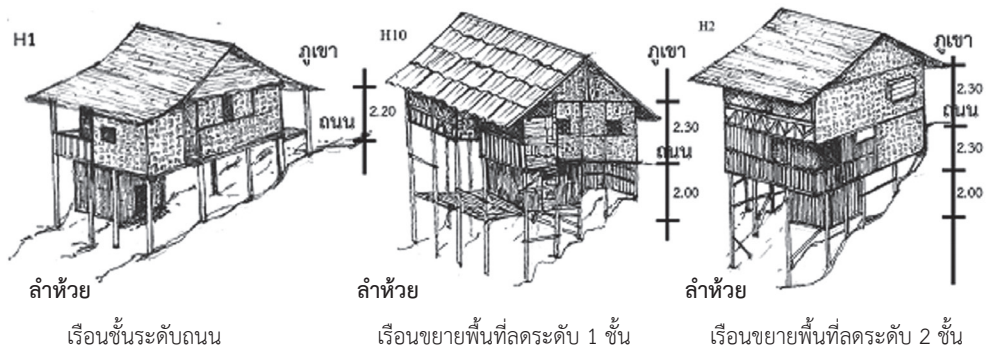
← การสร้างเรือนไทใหญ่ดั้งเดิมอยู่ระหว่าง พ.ศ. 2518 - 2542 การปรับตัวตามลักษณะที่ตั้ง พ.ศ. 2543 ถึง ปัจจุบัน →

ภาพที่ 9 การปรับตัวเพื่อตั้งถิ่นฐานทั้ง 3 ครั้ง ภายในพื้นที่วิจัยบ้านแม่สามแลบ
ที่มา: Srisawat and Oranratmanee (2016)

ภาพที่ 10 แสดงรูปแบบเรือนทั้ง 20 หลังที่ใช้เป็นกรณีศึกษา
(ที่มา: Srisawat and Oranratmanee, 2016)

ภาพที่ 11 ภาพขยายตัวอย่างของลักษณะเรือนไทใหญ่ทั้ง 3 รูปแบบ
(ที่มา: Srisawat and Oranratmanee (2016)

2) เรือนขยายแบบลดระดับ 1 ชั้น เป็นเรือนที่มีการลดหลั่นระดับการใช้งานเพื่อขยายพื้นที่ใช้สอยลงไปตามความลาดชันของที่ตั้ง ด้านหน้าเรือนติดกับถนน สูงจากระดับถนน 0.10 ถึง 0.70 เมตร ส่วนหลังเรือนหันออกสู่ลำห้วย ประกอบด้วยเรือนตัวอย่าง H10 H13 H15 H16 H18 H19 และ H20 โดย

พื้นด้านหลังสูงจากระดับผิวดินประมาณ 0.50 ถึง 3.00 เมตร วัสดุที่ใช้ในการสร้างเรือนมีทั้งเรือนแบบก่ออิฐฉาบปูน ไม้เนื้อแข็ง ไม้ไผ่ ใบตองตึง สังกะสี หรือกระเบื้องมุงหลังคา ส่วนใหญ่เป็นเรือนของผู้เข้ามาอาศัยในพื้นที่เป็นเวลานานกว่าแบบแรก และมักมีครอบครัวอยู่อาศัยร่วมกัน

3) เรือนขยายแบบลดระดับ 2 ชั้น เป็นเรือนที่ขยายพื้นที่ใช้สอยลงไปด้วยด้านล่างตามความลาดชันของที่ตั้งถึง 2 ระดับ ด้านหน้าเรือนติดกับถนน ยกพื้นสูงจากถนน 0.15 ถึง 0.50 เมตร ด้านหลังเรือนหันออกสู่ลำห้วย ประกอบด้วยเรือนตัวอย่าง H2 H5 H7 H14 และ H17 ระดับพื้นชั้นล่างสุดของเรือนห่างจากระดับพื้นผิวดินประมาณ 2.00 ถึง 3.50 เมตร วัสดุที่ใช้ในการสร้างเรือนประกอบด้วย ไม้เนื้อแข็ง ไม้ไผ่ ใบตองตึง และสังกะสี ส่วนใหญ่เป็นเรือนของผู้ที่อพยพเข้ามาอยู่ในพื้นที่บ้านแม่สามแลบเป็นรุ่นแรกและมักเป็นครอบครัวขยาย

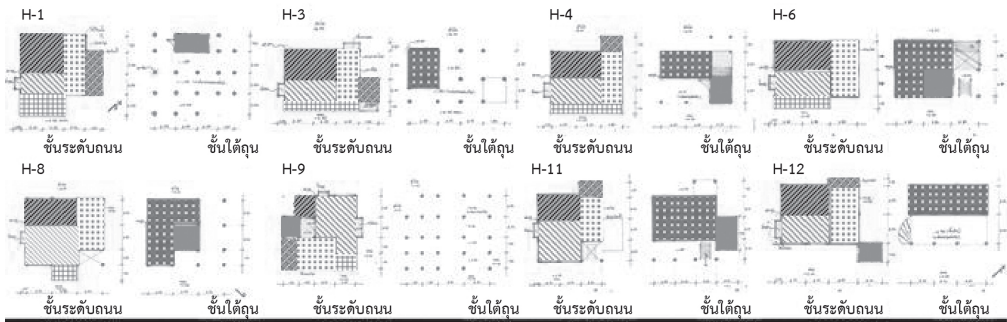
ด้านโครงสร้างและวัสดุ เนื่องจากพื้นที่ที่ตั้งมีลักษณะเฉพาะด้านภูมิประเทศ ทำให้การสร้างบ้านเรือนจำเป็นต้องอาศัยการเรียนรู้และบทเรียนที่เกิดจากการสังมประสบการณ์จากถิ่นฐานเดิมมาปรับใช้จนเป็นเทคนิคโครงสร้างและวัสดุที่สอดคล้องกับที่ตั้งที่มีความลาดชัน มีการออกแบบและเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมทั้งในส่วนของโครงสร้างฐานราก เสา คาน ฝา หลังคา ด้วยการใช้ประโยชน์จากการค้ำยันและยึดโยงระบบโครงสร้างเข้ากับความลาดชันของที่ตั้ง การเลือกใช้วัสดุที่มีน้ำหนักเบา เพื่อลดผลกระทบและแรงกดทับต่อหน้าดิน การสร้างกำแพงกันดินเพื่อกันหน้าดินทลาย การเพิ่มค้ำยันเพื่อเสริมความคงตัวให้กับโครงสร้างต่างๆ ตามตัวอย่างการปรับโครงสร้างและวัสดุ ในภาพที่ 12

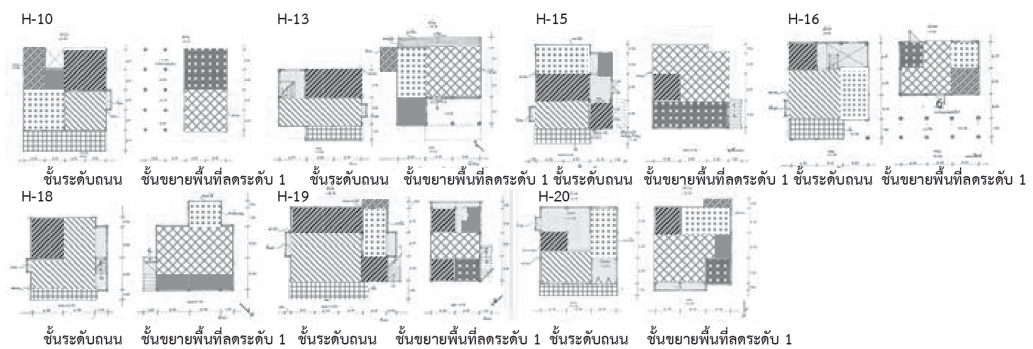
ภาพที่ 12 ลักษณะการปรับโครงสร้างและวัสดุให้เหมาะกับที่ตั้ง
ที่มา: Srisawat and Oranratmanee (2016)

ด้านการจัดวางพื้นที่ จากการสำรวจการจัดวางพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนพบการแบ่งพื้นที่ออกเป็น ส่วนใช้งานเป็น 5 ถึง 9 ส่วนหลัก ประกอบด้วย โถง เชน่งพรา ห้องนอน ครัว ชักล้าง ห้องน้ำ โถงเอนกประสงค์ ห้องเก็บของ พื้นที่สำหรับตากเสื้อผ้า ตามภาพที่ 13 การจัดพื้นที่ให้ความสำคัญกับจัดพื้นที่ใช้สอยตามระดับสูงไปต่ำ โดยมีโถง หึ่งพระ (เชน่งพรา) และห้องนอนของพ่อแม่อยู่ชั้นบนสุด ส่วนชั้นที่ถัดลงไปจากระนาบบนเป็นโถงเอนกประสงค์ใช้เปลี่ยนผ่านสู่ห้องนอนลูกสาว พื้นที่ครัว และพื้นที่ใช้สำหรับพักผ่อนริมน้ำตามลำดับ ส่วนระดับชั้นล่างสุดเป็นพื้นที่บริการ คือ ห้องน้ำ เก็บของ ชักล้าง ตากผ้า และเลี้ยงสัตว์ (ถ้ามี) ซึ่งพื้นที่ส่วนล่างสุดนี้ มักไม่มีการปิดล้อมฝา มีเพียงราวกันตก เป็นส่วนได้ฤกษ์ที่เห็นโครงสร้างใต้เรือนอย่างชัดเจน

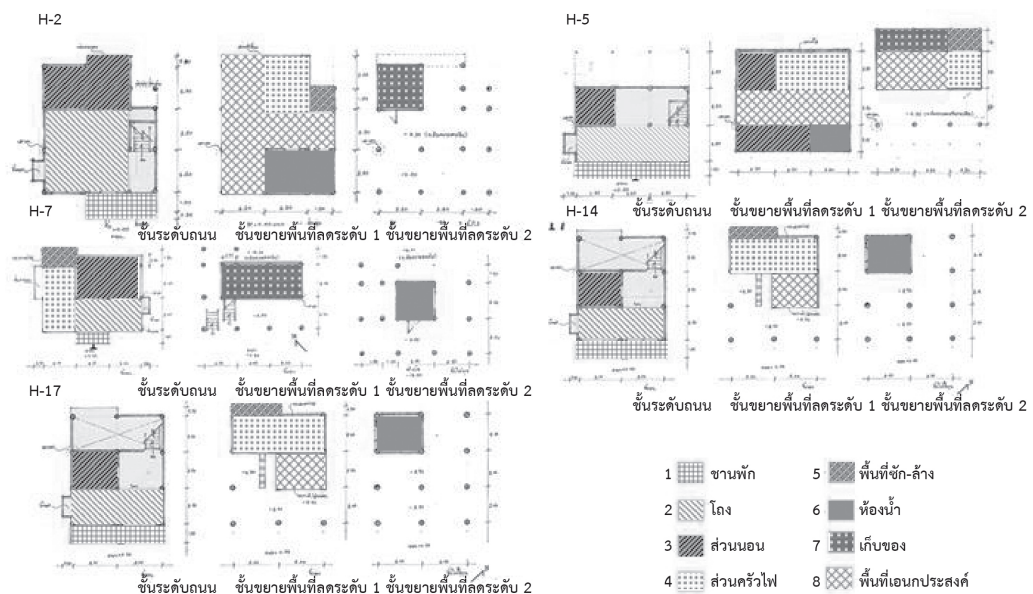
เรือนชั้นเดียวระดับถนน

เรือนแบบขยายพื้นที่ลดระดับ 1 ชั้น

เรือนแบบขยายพื้นที่ลดระดับ 2 ชั้น

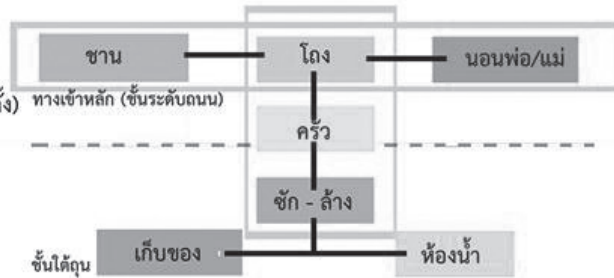
ภาพที่ 13 แสดงผังพื้นเรือน

ที่มา: Srisawat and Oranratmanee (2016)

เรือนชั้นเดียวระดับถนน
H-4

ไม่ยึดทิศเหนือ - ทิศใต้

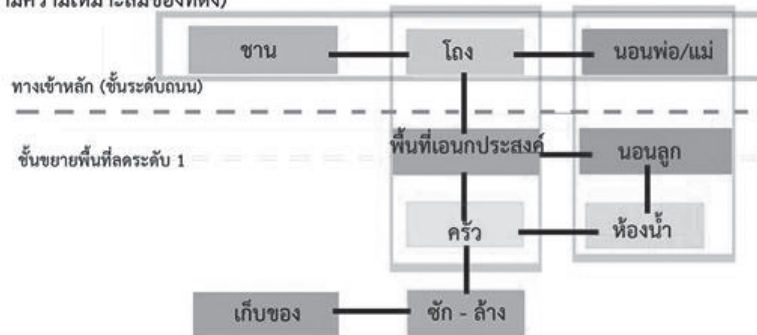
(วางเรือนตามความเหมาะสมของที่ตั้ง)

เรือนแบบขยายพื้นที่ลดระดับ 1 ชั้น
H-15

ไม่ยึดทิศเหนือ - ทิศใต้

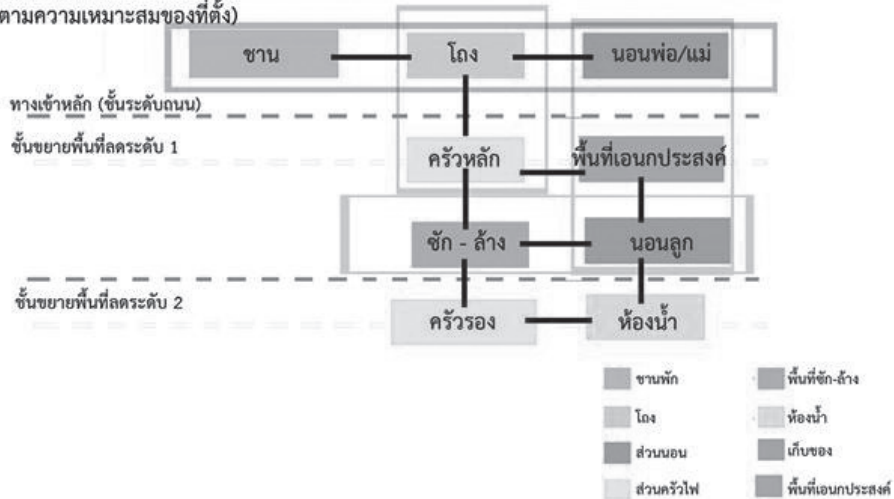
(วางเรือนตามความเหมาะสมของที่ตั้ง)

เรือนแบบขยายพื้นที่ลดระดับ 2 ชั้น
H-5

ไม่ยึดทิศเหนือ - ทิศใต้

(วางเรือนตามความเหมาะสมของที่ตั้ง)

ภาพที่ 14 แสดงลำดับการเข้าถึงพื้นที่
ที่มา: Srisawat and Oranratmanee (2016)

เมื่อนำผังพื้นมาพิจารณาในเชิงของลำดับการเข้าถึงพื้นที่ดังภาพที่ 14 พบว่าการจัดพื้นที่ใช้สอยภายในแสดงให้เห็นถึงการปรับพื้นที่ใช้สอยตามวิถีชีวิตและระบบสังคมเข้ากับเงื่อนไขของที่ตั้งที่คำนึงถึงระดับทั้งในระนาบตั้งและนอน โดยจัดวางพื้นที่ด้านหน้าและพื้นที่หลัก คือ ซาน-โงง-นอนพ้อแม่ในระดับบนสุด พื้นที่ใช้งานรองลดระดับลงไป ส่วนพื้นที่ของครอบครัวลูกจะขยายต่อไปอีกระดับ พื้นที่ส่วนขยายเพิ่มเติมอื่นๆ มัก อยู่ถัดไป

ทั้งนี้นอกจากภูมิปัญญาในการจัดวางพื้นที่ดังกล่าวแล้ว ยังมีการคำนึงถึงผลกระทบของการจัดพื้นที่ระหว่างเรือนข้างเคียง ก่อนการสร้างเรือนทุกครั้ง ชาวบ้านในพื้นที่ได้ตกลงร่วมกันทั้งหลักจัดการพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนให้เอื้อต่อการอยู่อาศัยโดยไม่สร้างผลกระทบต่อเรือนพักอาศัยหลังติดกัน โดยเฉพาะพื้นที่ส่วนครัวและส่วนนอนให้อยู่คนละฟากฝั่งหรือหากเป็นเรือนแบบขยายพื้นที่ลดระดับ 1 ชั้น หรือเรือนแบบขยายพื้นที่ลดระดับ 2 ชั้น ก็จัดพื้นที่ใช้สอยส่วนครัวไปลงด้านล่างให้ต่ำกว่าพื้นที่ส่วนอื่น เพื่อลดผลกระทบจากการอยู่ชิดติดกันด้วย

พลวัตของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไทใหญ่ เมื่อวิเคราะห์พลวัตของสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่นไทใหญ่ บ้านแม่สามแลบ พบว่าเรือนไทใหญ่บ้านแม่สามแลบมีแนวคิดของการผนวกของสภาพแวดล้อม วิถีชีวิต และความเชื่อของผู้สร้างเข้าด้วยกัน เป็นสถาปัตยกรรมของชาวบ้านที่เป็นไปตามวิถีชีวิตและระบบนิเวศของพื้นที่ใช้สอยที่มีในท้องถิ่น ก่อตัวอย่างไม่เป็นระเบียบแทรกตัวอย่างค่อยเป็นค่อยไป ไม่เปลี่ยนแปลงแบบก้าวกระโดดสามารถใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นปรับตัวให้วิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมมีความสมดุล (Panin, 2008; Oranratmanee, 2009) จะเห็นได้ว่าการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคนไทใหญ่โดยทั่วไปมักสร้างในพื้นที่ราบล้อมรอบด้วยเทือกเขา ป่าไม้ แหล่งน้ำ และพืชพันธุ์ธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ รูปแบบเรือนไทใหญ่โดยทั่วไปจึงเป็นไปตามสูตร ทั้งการสร้างกลุ่มเรือนแบบมีพื้นที่โถงโดยรอบ การจัดวางทิศทางเรือนแนวเหนือ-ใต้ และการจัดองค์ประกอบของพื้นที่ภายในเรือนแบบยกพื้นมีพื้นที่ใช้สอยหลักในระนาบเดียวกันแบบนอกสู่ใน (Oranratmanee and Saicharoen, 2014) เมื่อมาอยู่ในที่ตั้งใหม่ในบ้านแม่สามแลบ ได้พยายามตั้งบ้านเรือนตามชนบเรือนในที่ลุ่ม แต่พื้นที่ลุ่มที่เลือกตั้งบ้านกลับมีปัญหาทั้งจากปัญหาไฟไหม้และจากน้ำหลากท่วมบ้านเรือน จึงต้องปรับมาตั้งบ้านเรือนบนไหล่เขาที่มีที่ราบจำกัดและมีสัณฐานแคบยาว การอยู่ในที่ตั้งที่แตกต่างไปจากที่ตั้งในอดีต ทำให้ต้องปรับสัณฐานที่ตั้งเพื่อจัดการความลาดชันด้วยการปรับระดับ ยึดโยงและค้ำยันให้เกิดความมั่นคงในที่ตั้ง ด้วยข้อจำกัดของพื้นที่ที่มีหน้าที่ดินแคบยาวขนานไปตามแนวถนนที่คดเคี้ยว จำต้องผ่อนปรนหลักการวางแนวเรือน ใช้หลักการวางแนวในลักษณะของเรือนแถวที่หันชายคาขนานแนวถนน ในขณะเดียวกัน ด้วยความลึกของที่ดินที่จำกัด ทำให้ไม่สามารถแผ่ผังพื้นระนาบเดียวแบบนอกสู่ในได้ จำต้องผ่อนปรนด้วยการลดระดับใต้จากบนลงล่างตามความลาดชันของที่ตั้ง ในการปรับผังพื้นจึงต้องมีหลักคิดเรื่องลำดับศักดิ์ทั้งในแนวตั้งและแนวนอนมาเกี่ยวข้อง โดยยังคงยึดถือส่วนสำคัญให้อยู่ในลำดับและระดับที่สำคัญ แม้ลำดับและระดับพื้นที่เปลี่ยนไป แต่วิถีชีวิตในเรือน การจัดวางระบบพื้นที่ของครอบครัวขยาย การจัดวางพื้นที่ความเชื่อยังคงหลงเหลืออยู่ โดยเลือกผ่อนปรนสูตรและกฎเกณฑ์ดั้งเดิมให้เหมาะสม ซึ่งเป็นบทเรียนภูมิปัญญาที่แตกต่างไปจากเดิมและยังต้องผ่านการทดสอบตามปัจจัยของเวลาและสภาพแวดล้อมของที่ตั้งในระยะยาวด้วย

บทอภิปรายร่วมกันของสองกรณีศึกษา

กรณีศึกษาทั้งสองมุ่งหาข้อมูลเกี่ยวกับพลวัตของเรือนพื้นถิ่นไทที่มีส่วนร่วมทางชาติพันธุ์ไทด้วยกัน ด้วยเงื่อนไขและปัจจัยทั้งทางสภาพแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม ได้ส่งผลให้ภูมิปัญญาซึ่งเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงความเป็นลักษณะเฉพาะที่มีมาแต่เดิม ได้มีการเปลี่ยนแปลงไป ทำให้เกิดการปรับตัวเป็นพลวัต ผลวิจัยทั้งสองเรื่องชี้ให้เห็นว่าทั้งสองกลุ่มไทมีการตกผลึกทางความคิดจากภูมิปัญญาสั่งสมที่ยึดถือปฏิบัติต่อเนื่องกันมาจากถิ่นฐานหลัก เมื่ออพยพย้ายถิ่นได้นำภูมิปัญญาดิตตมา ดังที่ Inpantang (2011) กล่าวว่า เป็น “สัมภาระทางวัฒนธรรม” แต่ด้วยเหตุปัจจัยของพื้นที่ใหม่ ทำให้ต้องปรับใช้ภูมิปัญญาให้สอดคล้อง

หากเปรียบเทียบกันระหว่างสองกรณี ในกรณีสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไทถือเป็นพลวัตจากการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมตามพลวัตปัจจัยในสองพื้นที่มีอิทธิพลวัฒนธรรมกระแสหลักที่ต่างกัน ไทลื้อในสิบสองปันนามีวัฒนธรรมหลักเป็นวัฒนธรรมจีน ส่วนไทลื้อในเชียงใหม่ได้รับวัฒนธรรมจากล้านนาและสยาม เรือนไทลื้อในสิบสองปันนาอันเป็นถิ่นกำเนิดมีการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป อันเนื่องมาจากความเป็นรัฐจาริต ที่ยังคงต้องยึดหลักแบบแผนต่างๆ จนกระทั่งเมื่อรัฐจาริตได้สลายตัวลง การเข้ามาของอิทธิพลจีนผ่านการแลกเปลี่ยนทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง ทำให้พื้นที่สิบสองปันนาเกิดการเปลี่ยนแปลงในอัตราเร่งที่เร็วขึ้นและเป็นหลายพื้นที่การเปลี่ยนแปลงแบบชุดรากถอนโคน ส่วนไทลื้อในเชียงใหม่ ได้ปรับเปลี่ยนกลายรูปตามเรือนแบบไทยวน เนื่องจากรับวัฒนธรรมไทยวนที่มีหลักคิดและสูตรเรือนไทคล้ายกันอยู่บ้าง ประกอบกับความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมหลัก จึงทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงแบบหลอมรวมกันอย่างช้าๆ แทรกซึมในระหว่างสองวัฒนธรรม เรือนไทลื้อในเชียงใหม่ได้รับรูปแบบเรือนไทยวน โดยเฉพาะในส่วนของรูปทรงหรือเปลือกนอก และมีพื้นที่ภายในบางส่วนหลงเหลือแบบเรือนไทลื้อในถิ่นเดิม เนื่องจากระบบวิถีคิดและความเชื่อไทลื้อยังคงหลงเหลืออยู่ ตลอดจนสำนึกอนุรักษของคนที่พื้นที่ว่าเป็นไทลื้อ มีรากเหง้าจากถิ่นเดิมจากสิบสองปันนา ส่วนกรณีศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไทใหญ่แสดงถึงพลวัตสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นจากการปรับตัวตามปัจจัยสภาพภูมิประเทศที่ไม่เอื้ออำนวยแก่การตั้งถิ่นฐานแบบดั้งเดิม ในเบื้องต้นคนไทใหญ่ได้พยายามอยู่อาศัยตามแบบแผนในที่ลุ่ม แต่ไม่ประสบความสำเร็จ จึงเลือกปรับตัวตามที่ตั้งด้วยการผ่อนปรนรูปแบบดั้งเดิม ทั้งรูปทรง การวางทิศทาง พื้นที่ใช้สอย โครงสร้างและวัสดุ จนเป็นรูปแบบที่ต่างไป แต่มีติดภายในยังหลงเหลือแก่นของหลักคิดแบบเรือนไทใหญ่อยู่

ผลการศึกษาของสองกรณีศึกษานี้สอดคล้องกับวรรณกรรมเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไท อาทิ Wongwigkarn (2005), Panin (2008), Oranranratmanee and Saicharoent (2014) และ Oranranratmanee (2015) โดยสะท้อนถึงการดำรงอยู่ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไทท่ามกลางพลวัตที่แปรเปลี่ยน และทำให้เกิดคำถามต่อการดำรงอยู่ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไทในอนาคต เราจะได้เห็นได้ว่าการดำรงอยู่ของระบบสังคม ความเชื่อ ตลอดจนวิถีคิดและวิถีชีวิตในเรือนมีส่วนสำคัญในการรักษามรดกสถาปัตยกรรมไท อย่างไรก็ตาม หากพิจารณากระแสความเปลี่ยนแปลงจะพบว่า ความเปลี่ยนแปลงได้ทวีความหลากหลายและรุนแรงขึ้น ปัจจัยที่เข้ามามีได้มีเพียงหนึ่งเดียว เมื่อยกกรณีของไทลื้อมาพิจารณาพบว่า มีปัจจัยหลัก คือ ปัจจัยเศรษฐกิจและสังคม และมีปัจจัยแฝง คือ การเมืองระหว่างสองวัฒนธรรมและการแทรกแซงของกระแสสมัยใหม่

ในขณะที่จีนเป็นวัฒนธรรมบกอาศัยอยู่เรือนติดดินใช้เครื่องเรือนมากกว่าไทเป็นวัฒนธรรมน้ำอยู่เรือนยกพื้น ไม่นิยมสร้างเครื่องเรือนมากนัก แต่เรากลับพบเห็นความกลายกลืนของวัฒนธรรมจีนหรือวัฒนธรรมบกในเรือนไทลื้อ โดยเฉพาะการสร้างเรือนติดดินและมีเครื่องเรือนมากขึ้น การกลายกลืนนี้พบในกรณีเรือนไทลื้อในไทยจากการปรับใช้พื้นที่ไถ่ถนและใช้เครื่องเรือนมากขึ้นด้วย ส่วนกรณีของไทยใหญ่มีทั้งประเด็นสภาพแวดล้อมเป็นหลัก มีประเด็นเศรษฐกิจและการเมืองเป็นปัจจัยแฝงที่ทำให้เกิดการอพยพ ภูมิปัญญาหลายอย่างที่ถูกนำมาปรับใช้ เป็นผลจากการตื่นรับใช้ภูมิปัญญาที่ติดตัวมาแต่เดิมแต่พบว่าไม่เหมาะสม จึงต้องหยิบยืมภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยบนที่สูงมาใช้ ทั้งลักษณะการปรับหน้าดินและทำผนังกันดินเป็นชั้นบันได การปลูกเรือนไต่ระดับความสูง ตลอดจนการยึดโยงเรือนกับหน้าดินด้วยการค้ำยัน ซึ่งพบไม่บ่อยนักในงานศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไทใหญ่และไทที่ผ่านมา

บทสังเคราะห์ทั้งสองกรณีศึกษาได้แสดงให้เห็นภาพรวมของกลุ่มวิจัยที่มุ่งเน้นศึกษาพลวัตของภูมิปัญญาที่แสดงถึงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ไทในพื้นที่ที่พลวัตปัจจัยที่แตกต่างกัน ผลวิจัยได้สะท้อนให้เห็นว่าทั้งสองพื้นที่ยังคงมีแนวทางในการจะเก็บรักษาหรือต่อยอดภูมิปัญญาของชาติพันธุ์ไปพร้อมกับการปรับตัวตามความเปลี่ยนแปลงทางสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจสังคมและการเมือง พลวัตการเปลี่ยนแปลงสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นทั้งสองพื้นที่มีลักษณะการเปลี่ยนแปลงเพียง “เปลือก” ของอาคาร ไม่ว่าจะเปลี่ยนเพื่อให้กลมกลืนไปกับวัฒนธรรมหลัก เพื่อความสบาย เพื่อความคงทนถาวร เพื่อเหมาะสมต่อสภาพภูมิประเทศ หรือเพื่อให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีวัสดุที่มีอยู่หาได้ในท้องถิ่น แต่ยังคงแก่น คือ การจัดวางพื้นที่ตามระบบสังคม ความเชื่อและวิถีชีวิตเอาไว้ อย่างไรก็ตาม แก่นของสถาปัตยกรรมมีที่มาและยึดโยงกับระบบสังคม ความเชื่อ ตลอดจนวิถีชีวิต สิ่งเหล่านี้มีแนวโน้มเลื่อนไหลไปตามกาลเวลา สถานที่ และปัจจัยแวดล้อม อันมีผลต่อการดำรงอยู่ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไทในภาพรวมในระยะยาว Oliver (1997) สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปไม่หยุดนิ่ง สิ่งที่สำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป ที่ทำให้สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นค่อยๆ ปรับตัวโดยไม่สูญเสียลักษณะสำคัญไปอย่างถาวร พลวัตสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเป็นสิ่งที่ศึกษาได้ต่อเนื่องและไม่สิ้นสุด ข้อเสนอแนะในการศึกษาต่อไปจึงควรศึกษาในครอบคลุมกรณีตัวอย่างทั้งในรูปแบบดั้งเดิมและรูปแบบที่ปรับเปลี่ยนไปในปัจจุบันด้วย

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากโครงการทุนวิจัยมหาบัณฑิต (สกว.) ด้านมนุษยศาสตร์ – สังคมศาสตร์ สัญญารับทุน เลขที่ MSG58Z0006 และเลขที่ MSG58Z0007 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- Charoensuppakun, A. and Temiyabhand, W. (1996). Ruen Lanna Thai lae prapeni kan pluk ruen. (In Thai) [Northern Thai domestic architecture and rituals in house-building]. Bangkok: The Association of Siamese Architects under the Royal Patronage of His Majesty the King.
- Inpantang, V. (2011). Kan anurak ruen pak arsa puentin Thai. (In Thai) [Local Thai House conservation]. GH BANK Housing Journal, 6 (17), 7-12.
- Na Thalang, E. (1997). Poom panya chao ban si poomipak: Witi cheewit lae kra buan karn ruenroo kong chao Thai. (In Thai) [Local Wisdom of 4 regions: Folkways and Learning process of Thai People]. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University.
- Na Thalang, E. (2003). Poom punya thong thin kab kan chat kan kwam ru. (In Thai) [Local wisdom and knowledge management]. Bangkok: Amarin Printing.
- Oliver, P. (1997). Encyclopedia of vernacular architecture of the world. Cambridge: Cambridge University Press.
- Oranratmanee, R. (2013). Rupbap ban ruen kong kum chatipan nai Usakane. (In Thai) [Houses of ethnic groups in Southeast Asia]. Chiangmai: Chiangmai University Press.
- Oranratmanee, R. (2015). Thintan ban ruen Tai Yai nai rat Shan: Kwam chuemyong tang sathapatthayakam kong kum chattipan Tai. (In Thai) [Settlement, village and house of Tai Yai in Shan State: Relationship in architecture of Tai ethnic group]. Bangkok: Office of National Research Council of Thailand.
- Oranratmanee, R. and Saicharoent, C. (2014). Bappan ban ruen Tai Yai nai India: Pollawat tang sathapatthayakam puentin Tai nai puenti pahu-wattanatham. (In Thai) [Patterns of Tai house in India: Dynamic of vernacular architecture in multicultural context]. Chiangmai: Faculty of Architecture, Chiangmai University.
- Panin, O. et al. (2008). Ruen puentin Thai-Tai. (In Thai) [Thai-Tai vernacular house]. Bangkok: Faculty of Architecture, Silpakorn University.
- Pomtongkam, S. et al. (1998). Sathapatthayakam Tai ban lae wat nai changwat Mae Hong Son. (In Thai) [Tai House and temple in Mae Hong Son]. Mae Hong Son: Mae Hong Son Cultural Center.

- Sookkree, I. and Oranratmanee, R. (2016). Phonlawat kong poom punya nai ruen puen tin Tai Lu rawang tin kam noet nai Muang Luang, Xishuangbanna lae Baan Luang Nua Baan Luang Tai Amphoe Doi Saket Changwat Chiangmai. (In Thai) [Dynamic of wisdom in Tai Lue vernacular houses between origin area in Muang Luang, Xishuangbanna and Baan Luang Nua Baan Luang Tai, Doi Saket, Chiangmai]. Bangkok: Thailand Research Fund.
- Srisawat, S. and Oranratmanee, R. (2016). Karn tod bot ria poom punya karn prap tua kong ruen puentin Tai Yai ban Mae Sam Lap Changwat Mae Hong Son. (In Thai) [Lessons learnt from Vernacular wisdom in Tai Yai House Adaptation in Baan Mae Sam Lap, Mae Hong Son]. Bangkok: Thailand Research Fund.
- Terateep, N. (2000). Kwam phian paeng kong sangkom Tai Lue Tambon Luang Nua Amphoe Doi Saket Changwat Chiangmai. (In Thai) [Social change in Tai Lue villages in Tambon Luang Nua, Doisaket, Chiangmai: A Study of the character and social networks of the formal leaders]. (Master Thesis). Chiangmai: Chiangmai University.
- Wongwigkarn, K. et al. (2005). Kan priap thiap poom punya nai pattanakan kong ban puentin Thai Lue rawang puen ti lueak san nai Amphoe Chiangkam nai Changwat Phayao kap puen ti lueak san nai kwaen Xishuangbanna Monton Yunnan Satharanarat Pachachon Chin. (In Thai) [Comparison of local wisdom in development of Tai-Lue vernacular house between selected area in Chiangkam, Thailand and Xishuangbanna, Yunnan, the People's Republic of China]. Bangkok: Thailand Research fund.
- Zhu, L. W. (1994). Chon chat Tai: Sathapatthayakam lae ka-nop tamniam papheni Tai nai Xishuangbanna. (In Thai) [The Dai: Their architecture and customs in Xishuangbanna]. Bangkok: O.S. Printing House.